

I. ELS ORÍGENS DE LA DRASSANA DE BARCELONA

D'una manera genèrica, els espais a cel obert o els edificis on es construeixen els vaixells s'anomenen *drassanes*. Abans d'endinsar-nos en la història i evolució d'una de les drassanes més importants i més ben conservades que hi ha actualment en l'àrea del Mediterrani, com és la Drassana de la ciutat de Barcelona, és interessant analitzar l'origen de la paraula *drassana*.

Un dels autors de referència obligada en el nostre estudi, Antoni de Capmany, comenta en el seu llibre editat el 1779 sobre la història de la marina, el comerç i les arts de la ciutat de Barcelona¹ que moltes paraules de l'antic comerç i la marina de la Mediterrània provenen de l'àrab i fa menció explícita de les veus *aradzana*, *darciana*, *tersana*, *drassanale* i *tarazana*, les quals són l'evolució lingüística de la paraula *adar acenáa*. Per altra banda, la paraula *dar-as-sinca* apareix en una inscripció que hi ha a la ciutat de Tortosa, que recorda la construcció de la drassana.²

El mot drassana, doncs, és derivat dels termes àrabs *adar acenáa* i *dar-as-sinca* i al llarg dels anys han tingut diverses acceptacions com: *araçana*, *darsenal* (1243), *drassanal*, *deraszana*, *draciana*, *dereçana* (1445), *drassana*, *dreçana*, *tersanas* (1585).³

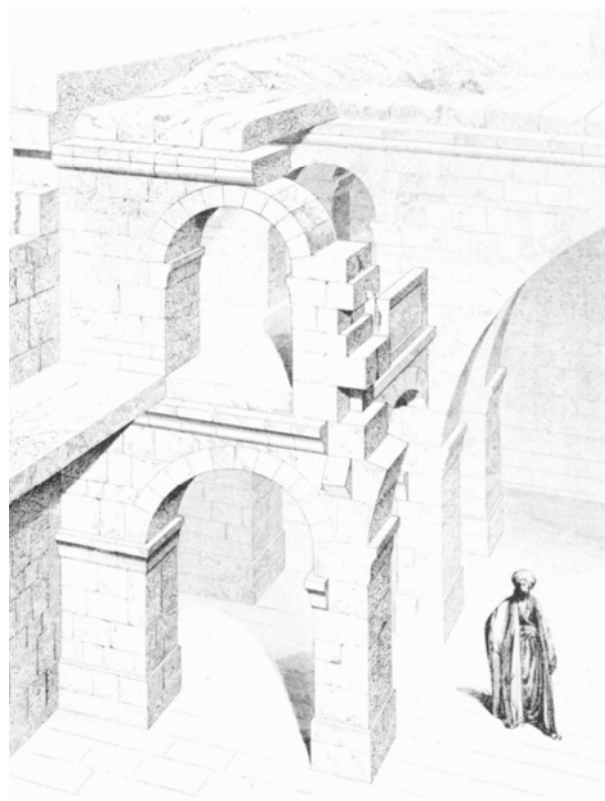
Les primeres drassanes de la Mediterrània

En l'estudi de la història de les drassanes ens ha estat de gran utilitat la recent publicació de l'historiador Albert Estrada-Rius: *La Drassana Reial de Barcelona a l'Edat Mitjana*⁴, el qual ha desenvolupat una recerca molt documentada en els arxius de la Corona d'Aragó, de la Catedral de Barcelona, del General de Simancas, de l'Històric de la Ciutat de Barcelona, de l'Històric de Protocols de Barcelona, de l'Històric de Tarragona, de la Biblioteca de Catalunya, del Museu Marítim de Barcelona, del Museu Nacional d'Art de Catalunya, etc.

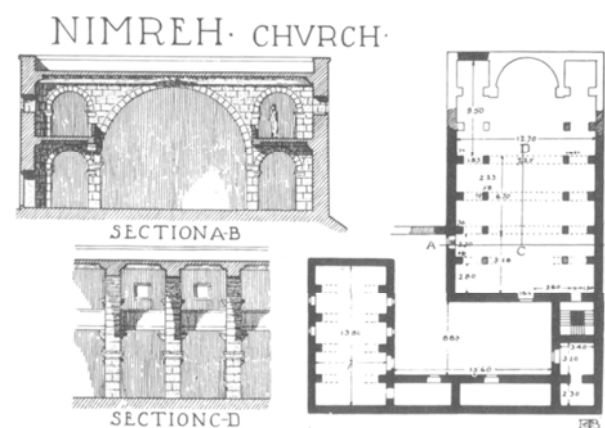
Atès que aquest estudi s'enfoca vers l'arquitectura i la construcció més que vers la història, no hem cregut necessari revisar aquests fons, i per tant utilitzarem l'esmentada publicació com a referència directa.

Sembla que les primeres drassanes gregues varen ser bastides amb estructura de fusta. Posteriorment, l'estructura portant va ser confiada a murs de pedra entre els quals eren disposades unes encavallades de fusta. Destacava la drassana del Pireo, construïda en l'època de Pericles, la qual va ser enderrocada i reconstruïda al segle IV i la capacitat de la qual era per a més de 300 vaixells.

Les *novalia* romanes (a imitació de les *neoria* gregues) consistien en molls aixoplugats, l'existència de les quals és documentada al riu Tíber, a Òstia i a Anzio.⁵ Més tard seran els bizantins i finalment els àrabs els que mantindran el model de drassana originària del món

Basílica de Chagga (segons Vogüe)

Basílica de Nimreth (segons Vogüe)

antic. Cal destacar les drassanes musulmanes de Tunis i Malta, les quals els varen permetre el control de la Mediterrània.

En el període en el qual els àrabs dominaven la península Ibèrica es varen construir drassanes al llarg de la costa Mediterrània. Tret de les construïdes al litoral català, hi havia drassanes a Algesires, Màlaga, Almuñecar, Almeria, Dènia i a la vessant atlàntica les de Sevilla, algunes de les quals, al menys en part, encara es conserven. Concretament, la drassana de Màlaga, bastida en el període Nazarí sota el regnat de Mohamet V (1354-1391) i enderrocada el 1868, disposava de set naus que eren realitzades amb murs-aqüeductes i volta de maons. Aquesta drassana, convertida avui dia en mercat, manté la porta original, lamentablement rejuenida,⁶ tot i que va ser transportada del seu primitiu emplaçament. El sistema constructiu emprat en aquestes drassanes era, generalment, mitjançant murs paral·lels on es recolzaven les cobertes.

Segons K.A.C. Creswell,⁷ el descobriment de construir una sèrie d'arcades per tal de recolzar unes cobertes (de lloses) va ser a Síria. L'origen, doncs, de les arcades paral·leles el trobem en les construccions síries, com les basíliques de Chagga i de Nimreth, on l'estructura portant eren una sèrie de murs perforats que varen donar lloc a solucions d'una gran riquesa espacial. Segons I. Paricio: «*La permeabilitat dels murs (d'aquestes basíliques) no tan sols augmenta l'espai perceptible ans les visuals són controlades per tal d'aconseguir determinats efectes de perspectiva*».⁸

Les basíliques i altres construccions construïdes amb aquest sistema eren relativament petites, per la qual cosa els elements de travada dels murs perforats paral·lels eren els murs perpendiculars que constituïen les façanes. Quan, en segles posteriors, els murs perforats esdevenen llargs, els murs de travada seran els que permetran la construcció. Tal com veurem més endavant, a la Mesquita de Còrdova, per exemple, la funció de travada era realitzada mitjançant els murs dels successius alquibles i per la mútua interrelació entre els murs-aqüeductes i els murs diafragmàtics a les Drassanes de Barcelona.

Aquest principi estructural de murs o arcades paral·leles amb un sistema de travada és, doncs, la base arquitectònica del projecte de les drassanes i la confirmació de la riquesa espacial, amb les visuals i els efectes de perspectiva, constitueixen part dels diferents aspectes que ens proposem desenvolupar al llarg d'aquest estudi.

Podem considerar que les primeres drassanes de la Mediterrània de l'època baixmedieval, a banda de les àrabs, varen ser les de Venècia, Gènova i Pisa. Segons Estrada-Rius, l'inici (l'any 1204) de la construcció de la drassana de Venècia, dita l'*Arsenale*, «*marcaria el punt d'arrencada simbòlic de la construcció dels grans arsenals occidentals al llarg del segle XIII. Es tracta d'una etapa que va implicar el començament d'unes profundes transformacions en tot l'Occident cristià i que, políticament, està marcada per la consolidació de les monarquies*

que fundarien els “estats” monàrquics baixmedievals legitimats per l'església, finançats per una nova fiscalitat pública i organitzats d'acord amb els principis del dret comú».⁹

A Catalunya, al segle X, tenim constància que existien drassanes a la costa nord, concretament a l'Empordà, segurament totes a cel obert i no molt importants, des de les quals sortien vaixells per lluitar contra els sarraïns.¹⁰

Al sud del país, és documentada la construcció d'una gran drassana a la ciutat de Tortosa. La drassana consistia en un recinte emmurallat i fortificat amb disset torres de defensa, situada al riu Ebre i bastida al final del segle X (a l'entorn de l'any 945) pel califa Ab al-Rahman III.¹¹

Dos segles més tard, la ciutat fou conquerida pels cristians. En un document datat al 22 de desembre del 1149, consta que el comte Ramon Berenguer IV va fer donació dels terrenys que ocupava la drassana als jueus de Tortosa per tal de construir-hi seixanta cases: «*dono uobis, omnibus iudeis de Tortosa et omni iure proieniei, in propria hereditate, illum locum, in Tortosa, quod appellatur daraçana simul cum ipsis turribus in circuitu existentibus, que sunt XVIIlem, ad construendum et aedificandum ibidem, LX mansiones*».¹²

Possiblement és per aquesta raó política que el funcionament de les drassanes quedà minvat. En el segle XIII, però, sembla que part d'allò bastit que hi quedava com a drassana es recupera, tant per la posició estratègica de la ciutat com pel veïnatge d'uns boscos, la fusta del quals era molt apreciada per a la construcció de vaixells. Un document datat el 1308,¹³ inclou la drassana en la preparació d'una galera, la qual cosa indica que a la primera dècada del segle XIV encara era en funcionament. A partir d'aquesta data no s'ha trobat cap més referència a la fabricació de vaixells a la ciutat de Tortosa, per la qual cosa es pressuposa la desaparició definitiva de les seves drassanes.

A Mallorca hi havia una drassana d'origen àrab que Jaume I, l'any 1230, va assignar als templers els quals varen reconvertir-la en la seva seu, i per tant va deixar de funcionar com a tal.¹⁴ També hi ha documentades, a la primera quinzena del segle XII, tant la construcció d'una porxada i altres obres en l'espai descobert de la Drassana Reial mallorquina, com el projecte d'edificar una nova drassana coberta que mai va ser bastida, capaç d'acollir vint galeres.

Al darrer terç del segle XIV, sota els regnats de Pere III el Cerimoniós i Joan I, es va bastir una nova drassana, que encara es conserva avui dia, a la ciutat de València. Fou construïda a la població de Vilanova del Grao i era formada per cinc naus de vuit trams cadascuna amb pilars i arcs perpanys apuntats de maons. Les cobertes eren a dues aigües amb bigues de fusta.

Més enllà de l'estret de Gibraltar, la Drassana de Sevilla (la qual serà analitzada al capítol III i comparada amb la Drassana de Barcelona) va ser construïda el 1252 pel rei Alfons X el

La drassana de València restaurada

Les drassanes de Santander (segons dibuix de J.L. Casado Soto)

Savi, part de la qual es conserva avui dia. La constituïen disset naus conformades per arcades de maons.

Finalment, a la costa Cantàbrica, tot i que geogràficament era fora de l'àmbit de la Mediterrània, la monarquia castellana va edificar entre 1372 i 1388 unes drassanes a Santander amb la mateixa estructura constructiva i formal que les Drassanes de Barcelona. Abandonades a la ruïna en el segle XVI consistien en quatre naus en paral·lel i dotze crugies formades per pilars i arcs de pedra.¹⁵

La drassana gòtica de Barcelona

Estrada-Rius defineix les drassanes com «un espai la funció del qual era la construcció naval militar i el suport tècnic i logístic als estols de navilis del rei [...] eren de titularitat reial i ús restringit...».¹⁶ Cronistes estrangers del segle XIV elogiaven en els seus escrits la grandesa, el nombre i l'excel·lència dels vaixells i galeres catalans,¹⁷ la major part dels quals eren bastits a les Drassanes de Barcelona.

Donada la situació política i econòmica catalana en els segles XII, XIII i XIV, l'existència d'una drassana a la ciutat de Barcelona era fonamental per tal de dur a terme l'expansió del país vers la Mediterrània. Tant per ubicar-les com per subvencionar-les van haver-hi condicionants tant d'ordre físic com de tipus polític. Per *condicionants físics* entenem la dificultat que va representar disposar d'una zona adequada, en forma i superfície, per tal de construir-hi vaixells en una línia de costa en constant evolució pels temporals, pel continu trasbals de sorres i per les rieres (Arenys i Merdançà) i estanys (Cagaell) que envoltaven la ciutat. Per *condicionants polítics i econòmics* entenem els privilegis, les lleis, els pactes etc., que van permetre el finançament de la drassana.

Condicionants físics

Els historiadors i arqueòlegs afirmen que la línia de la costa barcelonina ha evolucionat molt al llarg dels anys. En els primers segles es tractava d'un paratge a mar obert amb un únic indret protegit situat al vessant sud-oest de la muntanya de Montjuïc, prop del delta de la desembocadura del riu Llobregat.

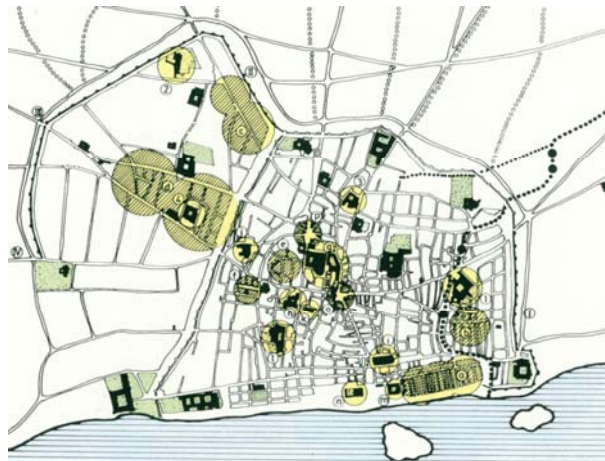
El descobriment a la vora d'aquest indret, l'any 1928, d'onze sitges de gran capacitat d'origen ibèric¹⁸ —i de vint més molt recentment—¹⁹ permet de suposar que, tot i que estava molt allunyat del nucli habitat, ibèrics i romans varen utilitzar com a port de la ciutat de Barcelona aquest enclavament a la costa. Es tractava d'un port natural que, segons Carreras Candi, va ser utilitzat normalment fins al segle X, malgrat que es va fer servir esporàdicament fins al segle XIV, tal com comenta el mateix autor: «Com a darrer fet històric relacionat amb l'antic port indicarem l'aplec, el 31 d'octubre del 1390, d'un estol de

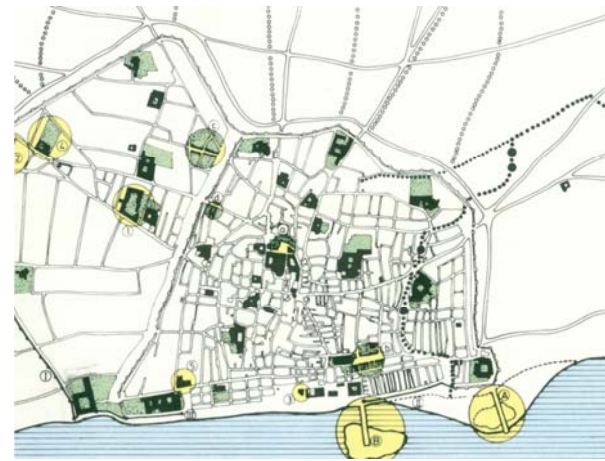
Barcelona a mitjans de segle XIII; les drassanes eren a la platja de Regonir, en el centre del dibuix, amb els monestirs de Santa Clara a llevant i el de Sant Francesc a ponent.

Barcelona a principis de segle XIV. La nova drassana va ser bastida fora la muralla i, segons els autors, presentava dos pòrtics perpendiculars al mar i un tercer pòrtic que, vora mar, la tancava.

Barcelona a principis de segle XV. La Drassana aïllada; les construccions envolten un gran pati i, segons els autors, ja era bastit l'edifici de Porxo Nou o de Pere IV.

Barcelona a principis del segle XVI. La Drassana forma part de la muralla tant per a la banda de ponent com pel mar.

Evolució de la ciutat de Barcelona (Fons. Història de Barcelona Vol. 3. La ciutat consolidada. Article: Consolidació d'una estructura urbana 1300-1516. Autors: Miguel Guàrdia i Albert Garcia Espuche. Col·lecció dirigida per Jaume Sobrequès i Calicó).

*galeres genoveses i catalanes per anar a combatre les naus pirates de l'Àfrica».*²⁰ L'evolució dels al·luvions del riu Llobregat va anar fent poc a poc el port impracticable fins que esdevé, el segle XV, un estany.

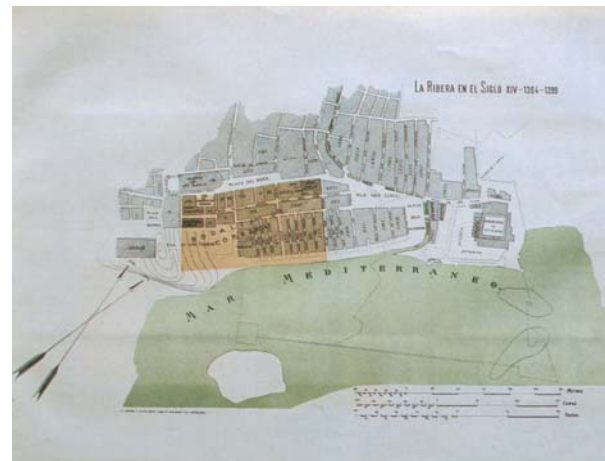
Per tal d'explicar la Barcelona medieval ens hem basat solament en els documents escrits. Tot i que en aquella època ja s'havien publicat dibuixos i plànols d'altres ciutats d'Europa, no coneixem cap imatge de la Barcelona medieval. Per tant, en aquest estudi la representació gràfica en plànols o dibuixos de diferents espais urbans que envoltaven la drassana, la representació de la muralla o del mateix edifici són executats més des d'una visió arquitectònic-constructiva que des de la documentació històrica.

Barcelona, doncs, no tenia port i els vaixells avaraven i hivernaven a la platja oberta situada entre el Puig de les Falsies (avui, Pla de Palau) i el monestir de Santa Clara (actualment, el parc de la Ciutadella). Aquesta zona era la més protegida de la costa (el Puig de les Falsies protegia de ponent) i actuava en certa manera com a port natural, ja que estava situada entre les conques de dos torrents: el del Cagalell, a ponent, i el de Merdança, a llevant.

La situació del carrer Fusteria molt a prop del Pla de Palau indica que els mestres d'aixa i els fusters de ribera construïen els vaixells prop de la porta de Regomir a la platja del mateix nom,²¹ ubicada entre el Puig de les Falsies i el convent de Sant Francesc (actualment Govern Militar). Al segle XIII, doncs, les Drassanes de Barcelona eren situades a extramurs. Uns dibuixos de Sanpere i Miquel interpretant la Ribera en els segles XIII i XIV ens permeten imaginar l'evolució de la línia de la costa i deduir la situació de les drassanes i del port.²²

Tot i que hi ha documents que fan esment de les paraules parets i portal (de la drassana), cosa que implica l'existència d'algun tipus d'edificacions,²³ sembla, però, que es tractava d'un lloc al mig de la platja a la mercè de les inclemències del temps, del mar, de les ràtzies i dels robatoris. Aquestes drassanes es varen declarar inadequades el 1255 —tot i que es varen utilitzar fins al 1394—²⁴ possiblement perquè, a més d'estar poc protegides dels elements esmentats, la línia de la costa estava situada molt a prop de les edificacions i la profunditat de la platja de Regomir no permetia a la vegada l'ús de la platja com a port i com a drassana. Calia, doncs, trobar un lloc per a una futura drassana, ampli i amb una fondària adient, per tal d'ubicar-hi els vaixells ordenats, un al costat de l'altre i un darrere l'altre, a fi i efecte de facilitar la construcció i la hivernació.

És documentat que ja en aquesta època també es construïen vaixells a la platja situada a extramurs, més enllà del torrent del Cagalell vers la muntanya de Montjuïc. És precisament en aquest indret que el rei Jaume I (que va regnar del 1213 al 1276) prefixà, en una cèdula expedida el 1243, els límits de la futura drassana, per la qual cosa va prohibir la construcció de cases en aquesta zona i va imposar la demolició de les que ja existien. Segons Antoni de

El barri de Ribera segons Sanpere i Miquel al segle XIII.

El barri de Ribera segons Sanpere i Miquel al segle XIII.

Capmany,²⁵ aquesta cèdula és un dels primers documents catalans que cita la futura drassana en el lloc que ocupa avui dia; es refereix a la «*deraszana que est versus occasum*».²⁶

Anys més tard, el 1284, el seu fill, el rei Pere II de Catalunya (III d'Aragó i I de València) anomenat *el Gran*, que va regnar del 1276 al 1285, planificà la construcció d'un recinte fortificat en el lloc proposat per Jaume I dins del qual hom pogués fabricar i restaurar vaixells, destinant-hi uns espais tancats com a magatzems d'eines i botigues i visualitzant que en un futur els vaixells poguessin hivernar aixoplugats del sol i de la pluja.

Aquest llarg procés Duran i Sampere²⁷ el resumeix així: «*D'antuvi, les naus eren construïdes a la platja lliure, al bat del sol i als perills de la intempèrie. Més tard, aquest indret va ésser clos de parets i dotat d'algun cobert per als efectes delicats o de major vàlua. En temps de Jaume I hom ja parla dels murs que havien de protegir la platja de la drassana i dels valls que havien de voltar els murs. Però l'obra monumental, la de les grans quadres amb cobertes sostingudes per pilars i arcades de pedra, fou una obra iniciada a les acaballes del segle XIV, i en la qual col·laboraven la ciutat, el rei i els diputats de la Generalitat, per tal com igualment interessava uns i altres*».

Sabem que aquestes noves construccions eren bastides amb pilars i arcs de pedra per l'escrit que els Consellers de Barcelona varen dirigir el 1378 al besnét de Pere II, el rei Pere III el Cerimoniós: «*com la dita Daraçana vostra, Senyor, no sía cuberta, e per aço les galeas, estiguen dins aquella a sol, e a vent, e a pluja, perque son, dins breu temps, consumines e destruides, e en temps de pluies no si puscha obrar, per obs que fós [...] D'aquí donchs, que's tractés d'erigirles "ab pilars e arcs de pedra, segons que já, per lo Senyor Rey en Pere, besavi vostre, fó començat*». *Les obres projectades devien deixar-la «murada, vallejada, e enfortida per la Ciutat de part de fora, e les fustes y porán estar sens perill denemichs*».²⁸

La hipòtesi que intentarem esbrinar al llarg d'aquest treball és que el rei Pere II va disposar sis torres formant un recinte rectangular: tres torres alineades al costat de la ciutat enfrontades a altres tres torres alineades a la banda de muntanya. La torre del mig del costat ciutat constituïa la porta d'accés al recinte i estava encarada a la porta de Framenors de la muralla, la qual, a la vegada, era a la prolongació del carrer Ample. El recinte era emmurallat per tres costats entre les torres esmentades: els costats laterals perpendiculars al mar que les unia eren porticats, mentre que el costat a nord sembla que era només un mur. La façana al mar era formalitzada per una porxada que constituïa el primer tram (la primera crugia o, tal com en diuen els historiadors, la porxada de mar) de les vuit naus, dites *de mar*. La prolongació vers l'interior del recinte dels elements constructius que constitueixen aquest tram permetrà d'obtenir un cos de naus de mar integrat per vuit naus de vuit trams.

Condicionants polítics

Les Drassanes de Barcelona havien de jugar un paper molt important en la política expansionista de la confederació catalanoaragonesa (el regne d'Aragó i el Principat de Catalunya), la qual estava basada en el domini del mar Mediterrani. En conseqüència, havia de disposar d'un potent estol de navilis reials que havia de garantir, com diuen els documents, «*la defensió de la terra*».²⁹

En l'edifici de les Drassanes apareixen cisellats, en els blocs de pedra que formen els arcs, escuts de les diferents administracions del país, els quals ens permeten de conèixer tant el finançament com les dates de la construcció. La Monarquia, el Municipi i la Diputació del General varen finançar plegats o per separat les Drassanes i les diverses ampliacions.

És per aquesta raó que considerem necessari el coneixement de les condicions polítiques que varen singularitzar la ciutat de Barcelona dins el món feudal i fer possible l'edifici de les Drassanes.

En els segles XII, XIII i XIV es produeix una forta expansió de l'Europa cristiana vers l'Orient. En aquests segles, Barcelona era una de les ciutats més importants de la Mediterrània i representava un estat, la influència política, militar i econòmica del qual era molt significativa en tota l'àrea.

A mitjan segle XIII, la població de Barcelona augmentà considerablement i, en conseqüència, es construí dintre i fora de les muralles i es crearen nous barris perifèrics. És a partir d'aquest desenvolupament urbà, de la construcció d'una nova muralla i de l'augment de les activitats portuàries³⁰ que va ser necessari estructurar el municipi barceloní.

Jaume I va atorgar un règim municipal orgànic per a la ciutat mitjançant la redacció de dos privilegis, un a l'abril i l'altre al juliol del 1249, a canvi del suport de la ciutat de Barcelona a la seva política expansionista. La ciutat va contribuir a aquesta política amb l'enviament de tropes i finançant part de les despeses originades per les conquestes de Mallorca el 1229, d'Eivissa el 1235, de València el 1238 i de Ceuta el 1273. Aquests fets varen significar per a Barcelona, i en general per a tota la confederació, un important desenvolupament econòmic i comercial.

Els privilegis esmentats varen permetre la constitució d'un govern municipal autònom, l'estructura del qual és millorada al llarg dels anys pel mateix Jaume I. L'últim privilegi aprovat pel monarca seria el del 1274, en el qual s'estableix un poder executiu integrat per cinc consellers renovats anualment i una assemblea consultiva, el Consell de Cent jurats, integrat per «ciutadans honrats, mercaders i menestrals».³¹

Aquest règim és ampliat i confirmat a perpetuïtat l'11 de gener del 1284 per Pere II amb el privilegi anomenat *recognoverunt proceres*, el qual no va variar substancialment fins a mitjan segle XV. Entre les atribucions del Consell de Cent hi havia les de fomentar el comerç

exterior amb la creació de consolats arreu del Mediterrani i l'execució d'obres públiques. Pel que fa a les obres públiques de la ciutat, s'ocupava de mantenir la vialitat i va comptar amb la col·laboració de la corona en la construcció de les muralles³² i d'importants edificis públics, entre d'altres les drassanes.

D'altra banda, Jaume I va reconèixer l'anomenada *Universitat dels Prohoms de Ribera*, precedent de l'important Consolat del Mar de Barcelona, creat el 1347. El Consolat deplenia directament del municipi i el Consell de Cent designava els magistrats que el dirigien. Es tractava d'un tribunal que tenia jurisdicció en els litigis sobre temes marítims i mercantils i tenia per objectiu la promoció i la defensa de la zona portuària. El *Llibre del Consolat de Mar* és considerat com un dels codis de dret marítim més influents de tots els temps donada la perfecció del contingut.^{33 i 34}

Unes reflexions sobre l'arquitectura gòtica catalana

El període més rellevant de l'arquitectura medieval catalana se situa al segle XIV i part del XV. Molts dels edificis que varen ser construïts, sobretot els de caràcter públic i religiós, responien a les formes gòtiques filtrades a través de la França meridional, principalment del Llenguadoc i la Provença.

Pel que fa a la identitat de l'arquitectura a Catalunya en aquell temps, l'opinió d'arquitectes historiadors com Chueca Goitia, Torres Balbás, Jaume Rosell, Adolf Florensa i Alexandre Cirici, ens permet d'especular sobre els criteris amb els quals va ser dissenyada la Drassana.

Per a Chueca Goitia, la forta personalitat del país català modificà les formes gòtiques franceses creant-hi una veritable i fecunda escola d'arquitectura medieval amb personalitat pròpia:³⁵ «*La dinastia catalanoaragonesa va dominar en el segle XIV Sicília, Sardenya, Nàpols i fundà, amb l'expedició a Orient d'en Roger de Flor, un ducat català a Atenes. Catalunya competirà amb Venècia en prosperitat comercial. Aquesta vitalitat es reflectirà en l'art civil i religiós, el més original, potent i lògic que va tenir Espanya en aquella època*».³⁶

Del criteri de Chueca Goitia ens interessen les paraules *potent i lògic*, que troben l'explicació en la descripció que del gòtic català dona Torres Balbás³⁷ a partir de l'anàlisi de les esglésies catalanes. De la lectura dels seus escrits, però, ens sembla evident que aquesta anàlisi es pot extrapolar a qualsevol edifici de caràcter civil de l'època. Torres Balbás conclou que l'arquitectura gòtica catalana és «*formada per volums prismàtics elementals i poc nombrosos sense preocupació per aconseguir efectes pintorescs. Els murs generalment no són trencats; es redueix al mínim el joc d'entrants i sortints envoltant les capelles del deambulatori en àmplies línies poligonals, per tal de crear masses compactes, reconcentrades; grans superfícies planes i nues en les quals s'obren escassos i reduïts forats [...] no s'esglaonen els estreps: pujant seguits fins a la part superior dels murs de la*

nau [...]. El mestre català de l'Edat Mitjana és intèrpret del sentiment col·lectiu, té un concepte molt diferent de l'espai del que té un mestre francès. En lloc de dividir l'espai procura unificar-lo; fidel a la tradició romana i mediterrània, el temple ideal per a ell és la nau gran i lliure. És un aspecte més del desig de simplificació».

En el llibre *Arquitectura, Construcció i Ciutat en la Història d'Occident*, Jaume Rosell³⁸ descriu amb precisió l'arquitectura catalana d'aquest període: *«A la corona d'Aragó hem de parlar de poca influència de la França septentrional, si bé a partir del 1298, amb la construcció de la Seu de Barcelona, aquesta influència es deixa sentir. Sobre una fortíssima tradició romànica s'havia produït, a partir del segle XII, la influència del Císter amb els grans monestirs de la Catalunya nova i la construcció de les seus episcopals de Lleida i Tarragona. Després, a partir del segle XIV, es basteixen les noves catedrals de València i de Mallorca i, finalment, la de Girona. Acabada la "seva" reconquesta, la corona catalanoaragonesa centrà la mirada en la Mediterrània, cosa que provocà la construcció de les Llotges de Mar a Barcelona, Mallorca i València. També el procés d'enriquiment i expansió farà construir importants edificis civils, com el Palau Reial Major, la Casa de la Ciutat o les Drassanes de Barcelona en el temps de Pere el Cerimoniós.»*³⁹

El mateix autor⁴⁰ fa esment, a partir de l'estudi dels diferents edificis que en el país varen fer els ordes mendicants, d'una de les característiques de l'arquitectura d'aquest període que va arrelar fortament a Catalunya: l'espai únic. *«Hi ha una empremta que en l'arquitectura (gòtica catalana) podríem quasi resumir en el seu aspecte més aparent: l'espai únic. Un espai ample i allargassat de grans dimensions; un espai al servei del qual sovint se suprimien transseptes i naus laterals i es disposaven capelles entre els grans contraforts dels murs. La coberta, quasi sempre senzilla, de fusta, sobre la nau. En alguns indrets, als territoris de la corona d'Aragó per exemple, es feia molt ús dels arcs diafragma que segmentaven l'espai i suportaven una simple coberta de fusta.»*

Per a l'arquitecte A. Florensa, el gòtic català *«es reconeix immediatament pels grans panys dels murs, per les línies horitzontals, pel ritme graciós en la distribució dels buits [...] a Catalunya [...] els detalls es presenten en la més pura ortodòxia gòtica...»*⁴¹

L'historiador Alexandre Cirici escriu:⁴² *«El més grandios monument de l'arquitectura amb arcs diafragma són les Drassanes de Barcelona, apoteosi de l'arquitectura mediterrània democràtica, sense eix acusat, amb pilars uniformes i altures iguals, i coberta de fusta. És, doncs, el mateix concepte plàstic de les mesquites musulmanes».* Més endavant continua: *«formant un gran bosc de pilars sense altre parió a Europa que la Mesquita de Còrdova».*

Quatre són, doncs, els trets arquitectònics que segons Cirici s'aglutinen en el que ell anomena concepte plàstic: el no disposar d'un eix acusat, és a dir, la no-direccionalitat de l'espai interior; els pilars uniformes, quadrats o circulars; altures regulars, i la coberta de fusta.

Els tres primers trets conformen l'espai com a indiferent, neutre, isòtrop; les coincidències espacials entre les drassanes i les mesquites (i concretament amb la de Còrdova) sembla doncs indiscutible, la qual cosa comporta que en aquest estudi sigui adient de comprovar i comparar aquestes coincidències (vegeu capítol III), tant pel que fa a l'aspecte que Cirici anomena plàstic com al sistema estructural.

Com a conclusió, el conjunt d'aquests signes d'identitat de l'arquitectura gòtica catalana ens permeten d'«imaginar» com hauria de ser una drassana nova a Barcelona: una arquitectura *potent i lògica*, formada per *volums prismàtics elementals* amb grans *panys de murs rectes i torres compactes*, que tancarien un *gran i únic espai* en el qual dominarien les *línies horitzontals*. Aquest espai ens l'imaginem cobert mitjançant *arcs diafragmàtics segmentant l'espai i suportant una simple coberta de fusta*. L'estructura de la drassana hauria de ser la *més lògica i ordenada possible sense emfatitzar cap orientació*, per la qual cosa els pilars serien quadrats i el creixement seria viable en dues direccions. Per altra banda, des d'un punt de vista de la construcció, el material serà original del lloc i adient per suportar el pas del temps i les càrregues de les cobertes, i els detalls *s'hi presentarien en la més pura ortodòxia gòtica*. Finalment, *la lògica constructiva* imposaria un sistema de desguàs deslligat de funcions estructurals.

